

Remember, remember... the fifth of November

Hoe een zeventiende-eeuwse terreuraanslag voortleeft in het heden

Als je een willekeurige Engelsman vraagt de zin 'Remember, remember...' af te maken, zal deze meteen '....the fifth of November' uitspreken. Elk jaar op 5 november is het in Engeland namelijk *Bonfire Night* en worden er grote vreugdevuren ontstoken. De oorsprong van deze avond ligt in het jaar 1605, toen een kleine groep katholieken de Engelse koning en zijn parlement wilden opblazen. Hoewel de aanslag werd verijdeld, is de erfenis van het zogenaamde *Gunpowder Plot* nog steeds zichtbaar.

Koen Henskens is vakdidacticus en lerarenopleider aan het Instituut voor Leraar en School aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Op 24 maart in het jaar 1603 stierf de Engelse koningin Elisabeth. Zij had bijna vijftig jaar geregeerd. Haar regeerperiode stond in het teken van economische bloei, maar ook van de strijd tussen katholieken en protestanten. Er waren veel katholieken in Engeland, maar Elisabeth had als protestant het katholicisme verboden. Katholieken werden beboet als ze niet naar de (protestante) kerkdiensten gingen of sacramenten weigerden te ontvangen. Zoals bekend stierf Elisabeth ongehuwd en zonder kinderen, waardoor met haar dood een einde kwam aan het huis Tudor. Jaren voor de koningin stierf was Lord Robert Cecil, de eerste minister, achter de schermen al bezig om de troonsopvolging veilig te stellen. Vanaf 1601 onderhield hij een geheime correspondentie met Jacobus VI, koning van Schotland. De keus van Lord Cecil viel op Jacobus om verschillende redenen: als zoon van Mary, Queen of Scots, een nichtje van Elisabeth, was hij verwant aan Elisabeth. Hij was, in tegenstelling tot zijn moeder, protestant opgevoed. Jacobus was al getrouwd en had al twee zonen, die toekomstige koningen konden worden. Naast dit alles had James zich al jaren bewezen als koning van Schotland. Hoewel hij niet de meest geliefde koning was, wist hij rust en orde in zijn land te krijgen, wat een uitzonderlijke verdienste was in de Schotse hooglanden.

Zo kwam het dat op dezelfde dag dat Elisabeth stierf Lord Robert Cecil de Schotse koning Jacobus VI uitriep tot koning Jacobus I

van Engeland. Twee weken later trok Jacobus met een groot gevolg langzaam naar het Zuiden richting Londen. Hij werd na een maand reizen feestelijk onthaald in Londen.

Hoop voor de katholieken

Ondanks de snelle en rustige troonsopvolging, ging het minder goed met Engeland dan Jacobus had verwacht. De schatkist was zo goed als leeg dankzij lange oorlogen in Ierland en met Spanje en de bevolking was niet blij met de hoge belastingen.

Ten eerste wilde Jacobus daarom de oorlog met Spanje beëindigen. Hiermee kwam hij meteen voor het dilemma te staan hoe om te gaan met de katholieken in Engeland. Spanje had zich sinds lange tijd opgeworpen als beschermer van alle katholieken en verwachtte van de koning dat hij ook de katho-

Guy Fawkes-maskers bij een protest tegen Scientology in 2008. Ook bij de Occupy beweging zijn de maskers overal te zien.

lieken geloofsvrijheid zou geven. Deze wens stond echter haaks op die van het Engelse parlement, die de katholieken nog strenger wilde vervolgen dan Elisabeth al deed. Jacobus gaf de katholieken uiteindelijk iets meer ruimte en schortte de boetes op die katholieken werden opgelegd als ze geen protestantse diensten volgden. De katholieken voelden zich gesteund door de koning en gingen zich steeds meer uiten in het openbaar. Er werden zelfs weer katholieke missen opgedragen en er kwamen meer Jezuïeten in het land.

Hoewel er een wapenstilstand met Spanje werd getekend, was de katholieke tolerantie van korte duur. De bevolking was overwegend antikatholiek, de katholieken lieten steeds meer van zich horen en de koning miste zijn boetes op de katholieke mis. Een jaar na Jacobus' troonsbestijging was het dus alweer voorbij met de tolerantie. Op 24 maart 1604 moesten alle priesters en Jezuïeten het land verlaten of 20 pond (omgerekend ca. 5.000 euro) boete per maand betalen.

Het Gunpowder Plot

De nieuwe wetten waren voor enkele katholieken reden om in actie te komen. Nog in datzelfde jaar werden twee complotten tegen de koning ontdekt. Een andere aanslag was echter nog in voorbereiding. Deze aanslag was

geïnitieerd door Robert Catesby, een bekende katholieke Lord. In 1601 was hij al in opstand gekomen tegen het koningshuis, maar mocht na betaling van een boete van 2.000 pond weer naar huis. Catesby had een aantal handlangers. De twee bekendste waren Thomas Percy en Guy Fawkes. Percy werd benaderd vanwege zijn rijkdom, terwijl Fawkes, die tien jaar als huurling voor de Spanjaarden in de Nederlanden had gevochten, was gevraagd

'Het Engelse parlement wilde de katholieken nog strenger vervolgen dan Elisabeth al deed'

voor zijn militaire ervaring. Het plan bestond uit drie onderdelen. Als eerste zou Guy Fawkes het parlamentsgebouw opblazen. Onder het Parlamentsgebouw zaten opslagruimtes, waarvan er één door Percy werd gehuurd. Hier werden twintig vaten buskruit opgeslagen. Als het gebouw was opgeblazen, zou Catesby een opstand in de Midlands beginnen, terwijl Percy ervoor zou zorgen dat de kinderen van de koning gevangen genomen werden, zodat zij geen problemen konden veroorzaken. Als laatste zou men de Infante Isabella, een dochter van de Spaanse koning Philips II, benaderen om koningin van Engeland te worden.

Ets uit 1606 van Claes Jansz Visscher (ook bekend van de terechtstelling van Oldenbarnevelt) over de executie van de de Gunpowder Plot samenzweerders.

GUN-POWDER Plot:

O R,
A Brief Account of that bloody and fubtle Design laid against the King, his Lords
and Commons in Parliament, and of a Happy Deliverance by Divine Power.
To the Tune of *Run not too fast.* Licensed according to Order.

Zeventiende-eeuws
antikatholiek
pamflet over het
Gunpowder Plot

Ontmaskering

De samenzweerders moesten echter nog even wachten, omdat de eerste parlementsitzing twee maal werd uitgesteld. Uiteindelijk werd de opening op 5 november vastgesteld. Het buskruid, dat nu al bijna een jaar onder het parlementsgebouw lag opgeslagen, was vochtig geworden. Daarom had Guy Fawkes nog zestien extra vaten buskruid in de kelder verstopt. Vervolgens sloot hij zich op 4 november in de kelders op in afwachting van de opening. Wat Guy echter niet wist, was dat één van de samenzweerders (het is tot op de dag van vandaag niet duidelijk wie) een waarschuwingsbrief naar Lord Monteagle had gestuurd. Hij werd gevraagd om zich voor de opening van het parlement af te melden, omdat '...het parlement een ongelofelijke klap zal krijgen, en ik u niet gekwetst wil zien'. Lord Monteagle

**'De straf hiervoor was dat ze
'hanged, drawn and quartered' zouden worden'**

vreesde een aanslag en gaf de brief meteen door aan Lord Robert Cecil, die hem op zijn beurt weer aan de koning liet lezen. De dag voor de opening van het parlement werd het parlementsgebouw grondig doorzocht. Toen er 's avonds nog een tweede ronde werd gehouden in de kelders, werd Guy Fawkes ontdekt en gearresteerd. Hoewel de andere samenzweerders probeerden te vluchten, werden allen gedood of gearresteerd. In januari van 1606 werden de gevangenen schuldig verklaard aan hoogverraad. De straf hiervoor was dat ze 'hanged, drawn and quartered' zouden worden. Dit hield in dat ze opgehangen werden tot ze bijna dood waren, waarna ze werden gecastreerd en hun ingewanden uit het

lichaam werden gehaald. Na dit alles werden ze onthoofd en in stukken gehakt. Catesby, die al dood was, werd voor de gelegenheid opgegraven en ook zijn lichaam moest het laatste gedeelte van de straf ondergaan. Alleen Guy Fawkes had het 'geluk' om met de ophanging zijn nek al te breken, waardoor hem verdere foltering werd bespaard.

Bonfire Night

Meteen na de executies liet koning Jacobus een wet aannemen waarin stond dat er elk jaar op 5 november een herdenkingsdienst zou zijn ter ere van hem en de verijdelde aanslag. Al snel ontstond om deze dienst (die pas in 1834 werd afgeschaft) een antikatholieke traditie die bestond uit het luiden van de klokken en het ontsteken van grote vuren waarbij liederen en rijmpjes gezongen werden. Het beroemdste rijm is zonder twijfel:

*'Remember, remember, the fifth of November.
The Gunpowder Treason and Plot
I see no reason why gunpowder treason
Should ever be forgot.
Guy Fawkes, t'was his intent,
To blow up King and Parliament.
Three scores barrels were laid below
To prove old England's overthrow;
By God's mercy he was catch'd
With a dark lantern and lighted match'*

Overdag maakten kinderen poppen van de paus die 's avonds in de grote vuren, de bonfires, werden verbrand. Dit alles onder het gezang van:

*'Burn him in a tub of tar,
burn him like a blazing star.
Burn his body from his head,
then we'll say ol' Pope is dead'.*

In de eeuwen die volgden nam de haat tegen de katholieken af, waardoor het niet meer politiek correct was om een beeltenis van de paus te verbranden. De pausfiguur werd daarom vervangen door een pop van Guy Fawkes. Kinderen liepen voor de verbranding verkleed met een zelfgemaakte pop over straat en vroegen voorbijgangers om 'a penny for the guy'. Men denkt nog steeds dat het Engelse woord 'guy' (man, vent) is afgeleid van Guy Fawkes en de traditie van de guy-poppen. Hoewel elke Engelsman het eerste rijmpje nog steeds kent, zijn de poppen sinds 1970

verdwenen. De vuren worden nog wel elk jaar groots ontstoken.

Naast deze volkse traditie heeft het Engelse parlement ook de traditie geadopteerd om de avond voor de jaarlijkse opening van het parlement met lantaarns de kelders van het gebouw te doorzoeken om te kijken of er geen buskruit ligt verstopt.

Het masker van Guy Fawkes

Nadat de Engelse bevolking honderden jaren lang op 5 november poppen van Guy Fawkes heeft verbrand, is Guy Fawkes nu verworpen tot een internationale cult-held. In 2002 eindigde Guy Fawkes in het BBC-programma *100 Greatest Britons* onverwacht op de dertigste plaats. Deze cultstatus had hij vooral te danken aan Alan Moore en David Lloyd, die twintig jaar eerder de strip *V for Vendetta* waren begonnen. De strip speelt zich af in postapocalyptisch Engeland, waar de regering totalitaire trekjes heeft aangenomen die aan een George Orwell-roman doen denken. Het verhaal begint met een aanslag op het Britse parlamentsgebouw door 'V', een man die de hele strip onherkenbaar blijft door een masker met de beeltenis van Guy Fawkes. Met de strip werd de zeventiende-eeuwse katholieke terrorist een symbool voor verzet tegen een onderdrukkende overheid.

In het kader van 400 jaar Gunpowder Plot waren er in 2005 verschillende activiteiten. Zo werd de strip *V for Vendetta* verfilmd, verscheen de BBC-miniserie *Gunpowder, Treason and Plot* en maakte ITV in het programma *The Gunpowder Plot: Exploding the Legend* het oude parlamentsgebouw op ware grootte na en bracht het met 36 vaten buskruit tot ontploffing om te kijken wat de schade geweest zou zijn als de aanslag niet verijdeld was. De uitkomst was dat Guy Fawkes met de helft van de vaten genoeg buskruit had om iedereen in een straal van 100 meter op te blazen. Sinds 2008 duikt het masker van Guy Fawkes steeds vaker op. Eerst bij een protest tegen *Scientology*, maar steeds vaker bij protesten tegen regeringen. Sinds de *Occupy Movement*

'Het lijkt erop dat Guy Fawkes in de afgelopen maanden officieel de Che Guevara-status heeft bereikt'

die in september op Wall Street is begonnen en inmiddels de hele wereld overgaat is het masker een internationaal fenomeen geworden. Amazon en Ebay hebben de afgelopen maanden over de hele wereld bijna 100.000 exemplaren van het masker verkocht! Het lijkt erop dat Guy Fawkes in de afgelopen maanden officieel de Che Guevara-status heeft bereikt: we zien hem overal, maar slechts weinig mensen weten wie hij was en wat hij gedaan heeft (of van plan was). Net als bij Che Guevara is het ons gelukt om Guy Fawkes los te weken van zijn historische context en een compleet nieuw leven te geven. ■

Om verder te lezen

- Brenda Buchanun, *The Gunpowder Plots. A Celebration of 400 years of Bonfire Night* (2005)
- Antonia Fraser, *The Gunpowder Plot* (2005)
- Alan Haynes, *The Gunpowder Plot: Faith in Rebellion* (1994)
- James Sharpe, *Remember, remember the Fifth of November* (2006)
- James Travers, *Gunpowder Plot: The Players behind the Plot* (2005)

Websites

- Gunpowder Plot, Exploding the Legend: <http://www.youtube.com/watch?v=eFytcsA9mU8>
- Guy Fawkes in Origami: <http://www.youtube.com/watch?v=JwylDogYaql>

Poster van de film *V for Vendetta* uit 2005.